

הרב עמיחי כנרתי

הקדמת הדפנות לסכך

חידוש ההגהות מיימוניות ופסק הרמ"א

כתב הרמ"א סוף סי' תרל"ה: "אין לעשות הסכך קודם שיעשה הדפנות. ואם עשה טפח סמוך לסכך" מותר לסכך קודם שיעשה שאר הדפנות², כמו בחוטט בגדיש³. ומקורו בדברי ההגהות מיימוניות סוכה פ"ה אות ל, בשם רבו המהר"ם מרוטנבורג⁴, לחשוש לזה מצד "תעשה ולא מן העשוי". וביאר במ"ב שם ס"ק ט: "ואין לעשות הסכך קודם וכו' - דבעינן בשעה שהוא עושה הסכך יהיה נעשה לשם צל דהיינו אוהל, וכל שאין מחיצות אלא גג לחוד אין קרוי אוהל, ואם יעשה אח"כ המחיצות הוי ולא מן העשוי".

והוא חידוש גדול שלא נמצא בשאר ראשונים, שהרי בגמרא (סוכה טז, א) מבואר לגבי החוטט בגדיש שדי ב"חלל טפח במשך שבעה", ומשמע שלא רק שא"צ ממש דופן כשרה עשרה טפחים, אלא שהעיקר הוא שיש שם "חלל" שם כדי שיהיה נחשב לאהל, ויהיה עליו שם גג וסכך, ומנין לחדש שצריך גם דפנות לכך, אם יש חלל טפח⁵. ובאמת, בהלכות שבת ובהלכות טומאה נחשב "אהל" גם בלי מחיצות.

והעירו ע"ז כבר בספרי זמננו (ערוך השלחן שם סע' ה, קהילות יעקב סוכה ו, הליכות שלמה סוכה פ"ח דבר הלכה אות טז, שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' נט, ח"ז סי' נו וח"ח סי' קמו, ברכת אברהם סוכה טז, א) שיש באיסור הקדמת הסכך חידוש גדול, ולא ברור כ"כ הגדר והסברא בזה. וערוה"ש שם כתב שהוא רק "זהירות בעלמא".

ובכמה מהראשונים נמצא שאינם סוברים כלל את חומרת ההגהות מיימוניות, ולשיטתם אפילו לכתחילה מותר להקדים את הדפנות:

ראה פסקי רבינו יקר שנדפסו בספר הזכרון מוריה לגר"ח שמואלביץ זצ"ל (עמ' רפו, סי' לז) שכתב להדיא שמותר לשים סכך קודם הדפנות, וכן נמצא להדיא בסמ"ק מצוריק (מצוה צב אות שה) שאין לחוש לתקן את הסכך קודם הדפנות, וכ"כ מפורש עוד ראשונים⁶: תוס' רבינו פרץ סוכה טז, א, ספר הנייר סי' יג בהגה בשם הרב מאיוורא, צרור החיים דיני הסוכה סוף אות א.

(א). וראה בספר אשרי האיש (פסקי הגריש"א זצ"ל) עמ' קעה, שלכאורה יועיל בזה גם טפח בארץ לא סמוך לסכך. וראה ע"ז מה שצינינו במ"ב מהד' דרשו על הרמ"א לקמן הערה 8.

(ב). הדבר מצוי בפרגולות, שיש להן טפח סמוך לדופן, וא"כ אין חובה להקדים דפנות שלמות לסכך (העיר ע"ז גם הג"ר שריאל רזנברג שליט"א, שיעורים בדיני סוכה, נדפס בקובץ גליונות תשע"ט).

(ג). השו"ע לא כתב דין זה, וראה מקראי קודש (לרב משה הררי שליט"א) סוכות עמ' קנו-קסא שהאריך בבירור דעת פוסקי הספרדים בענין זה.

(ד). כ"ה ברמב"ם מהד' פרנקל, בשתי מהד' של ההגהות מיימוניות. ובדפוסים הרגילים הושמט משום מה שהדברים בשם מהר"ם.

האם מעכב בדיעבד

עיקר ההערה על החידוש בחומרא זו נמצא כבר בב"ח על הטור שם⁽¹⁾ ובברכי יוסף, ומכח זה הם נקטו שדין ההגהות מיימוניות והרמ"א הוא רק לכתחילה לחומרא⁽²⁾, "ובוודאי אין זה רק זהירות בעלמא"⁽³⁾, "וכן משמע קצת מלשון הרמ"א"⁽⁴⁾.

אמנם, הלבוש שם נקט שהוא לעיכובא⁽⁵⁾, וכן מבואר כבר בלשון מנהגי מהר"ש סי' רסח: "סוכה שסיככה קודם עשיית דפנותיה פסולה"⁽⁶⁾. ובמ"ב שם ס"ק י משמע מלשונו שנוטה לזה⁽⁷⁾: "ובדיעבד אם עשה קודם הב"ח מכשיר, והרבה אחרונים חולקין עליו ודעתם דאף בדיעבד פסול".

ומ"מ נראה שאין זו הכרעה גמורה⁽⁸⁾, וגם בין המתירים נמצאים מגדולי הפוסקים, כמו המקור חיים והשואל ומשיב ועוד, ובשער הציון ציין גם אחרונים כשיטת הב"ח. וראה בספרי

(ה). וביותר ברש"י שם מבואר שאין תעשה ולא מהעשוי בדפנות, עיי"ש [ולכא' משמעות דברי רש"י הם שלא כהגה"מ, שהרי לא כתב בהכשר דפנות, ולא ראיתי עדיין שהעירו משם, ויל"ע עוד].

(ו). צויינו במפתח פרנקל (החדש) על ההגהות מיימוניות שם. כל אלו ספרים שנדפסו בדור האחרון מכת"י, והרמ"א לא הביאם ויתכן שגם לא ראם.

(ז). וז"ל: "ותימה גדולה מה ענין זה לחוטט בגדיש דלא נתן שם הגדיש לשם סוכה אלא לשם אוצר אבל כאן הרי עשה הסכך לשם סוכה לצל ואי משום כיון דליכא דפנות אין עליו שם אהל הא ודאי לא בעינן אלא שיהא הסכך עשוי לצל לשם סוכה דכתיב (דברים טז יג) חג הסוכות תעשה ולא מן העשוי ואין לנו ראייה שלא יעשה הסכך תחלה ובמתניתין (טז א) דהמשלשל דפנות מלמעלה למטה פירש רש"י שהתחיל לארוג המחיצה אצל הסכך ואורג ובה כלפי מטה מבואר בדבריו שכבר נעשה הסכך קודם שעשה הדפנות וכל אותה הסוגיא מבוארת שאין בזה איסור כל עיקר, לכן נראה ודאי דהגהה זו לא קאמרה אלא דלכתחילה אין לעשות הסכך כיון דליכא דפנות ואינו מביא ראייה מחוטט בגדיש אלא להיכא שעשה טפח סמוך לסכך דאז מותר לסכך אפילו לכתחלה כמו בגדיש וכן משמע הלשון שאמר ומהאי טעמא אין לעשות וכו'. וראיתי למחבר בעל הלבוש בזמנינו שכתב דאפילו בדיעבד פסולה אם עשה הסכך קודם שעשה הדפנות, ונראה בעיני דטעה".

(ח). והיינו שלשיטת הב"ח וסיעתו יש כאן הלכה (מסתבר מדרבנן, שהרי בדאורייתא אין חילוק בין לכתחילה לדיעבד) איך עדיף לבנות את הסוכה, שכך יותר "תעשה" ולא מהעשוי, אבל אם כבר נבנתה הסוכה באופן השני הרי היא כשרה והיושב בה מקיים מצוות סוכה לכתחילה, לשיטתם. וכן מבואר בלשון המ"ב שם: "ובדיעבד אם עשה קודם הב"ח מכשיר", ומבואר שהסוכה כשרה. וכן הבין במקראי קודם (מובא לקמן) עמ' קסא שכתב לספרדים שמתור להם בדיעבד, והיינו שאם כבר עשו סכך קודם דפנות א"צ לפני חג לנענע הסכך כדי שיחשב שהדפנות נעשו קודם לסכך [אבל באלף המגן סי' תרכו סע' ט (והוא המשך ספר מטה אפרים) כתב בלשון: "ומ"מ בדיעבד שעשה הסכך קודם לעשיית הסוכה יש להכשיר בשעת הדחק", וצ"ע].

(ט). ערוה"ש סוף סי' תרלה.

(י). אלף המגן (המשך ספר מטה אפרים) סי' תרכו בקו"א ס"ק י, והיינו מהלשון "אין" ולא כתב פסול, וכן משמע לכא' בלקט יושר עמ' שכא-שכב שכתב "יעשה" ולא פסול. שם באלף המגן נקט שכן משמע יותר גם בלשון המגן אברהם שהוא סובר כב"ח, וכן נקט ערוה"ש.

(יא). "ומשמע מדבריהם דהוה מן התורה" (הערות הגריש"א זצ"ל לסוכה ה, ב).

(יב). בא"ר משמע שכן נקט גם בספר אמרכל (לתלמיד מהר"ם מרוטנברג, שהוא עירר המקור לדין), ובבית השואבה (הו"ד בהלכות חג בחג שם) העיר גם ללשון מנהגי מהר"ל עמ' שסז לגבי "יריעות המצויירין שתולין אצל המחיצות לנוי" שאין לסמוך עליהם גם מפני ש"רוב פעמים מסככין הסכך ואח"כ תולין היריעות, והוי מן העשוי", ומשמע יותר שפסול, וא"כ מהרי"ל ס"ל כרבו מהר"ש.

(יג). העיר ע"ז הגרמ"מ קארפ שליט"א בהלכות חג בחג סוכות פ"ב סע' ז הערה 17, וכן בספר הסוכה פ"י סע' ז. ובכל זאת נראה שאין כאן ממש "הכרעת המשנה ברורה" (ובד"כ קשה לחלוק על זה, הואיל וקיי"ל שברוב הפעמים "קבלנו פסקי המ"ב", ואכמ"ל במקורות לכך, אמנם הוא כלל עם מספר יוצאי דופן, ואכמ"ל) במקרה שהוא הביא את שתי השיטות ולא הכריע, אלא שניסח דעה אחת ביותר חזק.

(יד). ובנידון דידן אין זה "דעת יחיד", שדנו הפוסקים האם מצרפים אותה לספק ספיא.

זמננו (כגון ספר הלכות חג בחג לרב קארפ שליט"א פ"ב סע' ז הערה 17 ובספר מקראי קודש לרב משה הררי שליט"א פ"ג הערה קג) עוד רשימת אחרונים בנידון זה. וגם בשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קמו נוטה לקולא, כשיטת הב"ח^(ט).

ויש שהסתפקו בזה מה ההכרעה^(ט). ועכ"פ אפשר לצרף את שיטות הראשונים שהקלו לגמרי, כמובא לעיל, ולא ראו גדולי האחרונים^(ט).

האם צריך לחוש לדין זה כשאינן ידיעה

והנה, בקובץ מוריה (תשרי תשע"ט עמ' רכד) כתב הג"ר יעקב דוד אילן שליט"א^(ט):

נראה לעורר תיקון להלכה, דהנה קיי"ל דסוכת גנב"ך כשרה, ומצוי ששומרי מצוות מסתמכים לאכול בסוכה העשויה ליד חנויות וכיו"ב, כשהסוכה נראית כהלכה והסכך נראה כשר ואינו מחובר^(ט) וכו', אך יש לעורר כי מן הראוי לבדוק ולברר האם גם הסוכה בעשייתה היתה כהלכה, והיינו האם עשית הדפנות היתה קודם לסכך, כי פעמים שבסוכות אלו היו ד' מוטות וסכך, ורק אח"כ הניחו הבדים לדפנות, ובזה הסוכה פסולה מהתורה כפי שפסק הרמ"א כדעת ההג"מ. וברור שאף סוכת גנב"ך כשרה מ"מ ה"ד בדידעינן שעשיית הסוכה היתה כהלכה ונעשו בה הדפנות קודם לסכך, וראוי לעורר על כך.

ומבואר מהלשון שגם הרב הכותב שליט"א לא נקט שהיא חובה גמורה לחוש בזה, אלא ש"מן הראוי" "לבדוק ולברר" אם אפשר לברר. וגם לשיטתו נראה שאם אי אפשר לברר יכול לסמוך לקולא.

ולכאורה נראה יותר להקל בזה, גם אם מדובר בסוכה שאינה של בן תורה וקיים חשש גדול שהוא אינו מכיר את הדין המחודש הנ"ל של חובת הקדמת הדפנות לסכך. דהנה, מצד ההלכה חידוש הרמ"א הוא חידוש גדול, ולא ברור כלל שהוא לעיכובא, ואין לנו הכרעה ברורה בזה בין האחרונים, כמו שהתבאר לעיל.

ומצד המציאות, נראה ברור שבסוכה בדפנות מעץ אין מקום להסתפק איך בנו אותה, וכן בסוכה מבדים המצויה היום, שמשחילים את הברזלים בתוך הבד, גם ברור שבנוה באופן הכשר.

(ט). וכן האדמו"ר הגר"י סופר זצ"ל מערלוי (בקובץ יד הרש"ז ח"ב עמ' קסו ואילך) כתב שנראה כב"ח, וכתב כך אע"פ שהוא מצאצאי הלבוש, עיי"ש. ובשו"ת יביע אומר (ח"י אור"ח סי' נה) גם כתב: "מה שכתב הרה"מ"ח (בראש התשובה) שרבו הפוסלים סוכה שהקדים הסכך לדפנותיה, וקיי"ל כוותיהו, לפע"ד אין לתפוס להלכה כדעת הפוסלים", וכו', והאריך בזה, וכ"ה בחזון עובדיה על סוכות דף לח - מ.

(טז). ראה מאמר מרדכי סי' תרלה ס"ק ד' "ולדינא צ"ע" האם כלבוש או כב"ח, וכ"ה בכמה ספרים שאין הכרעה בדבר. (יז). ראה מקראי קודש (לרב הררי שליט"א) סוכות עמ' קנט שציין מקורות רבים בענין איך נוקטים בדעת פוסק שלא היו לפניו ספרים מסוימים ויתכן שאם כן היה נוקט אחרת.

(יח). ובגליון זה של ירחון האוצר חזר הגרי"ד על דבריו בנקודה זו (בתוך מאמר מקיף על נושא זה), אך הביא בשם ת"ח מופלג שיש לצרף לזה לקולא את שיטת הרא"ש לגבי צורת הפתח בארבע רוחות.

[ונציין גם למאמר הרב משה מרדכי אייכנשטיין שליט"א בירחון האוצר ח, שבו הקל בנידון דידן ע"פ חידושו הגדול ("וצ"ע אם ניתן לאומרו", שם) שבסוכת גנב"ך רקב"ש שעשאה לשם צל אין בעיה של הקדמת הסכך לדפנות, עיי"ש].

(יט). וכמוכן צריכים לבדוק במתן, לראות כשרות הסוכה בכל הלכותיה [הערת חכ"א שליט"א: לפעמים כשמגיעים לכאלה מקומות הרי זה בגדר של הולכי דרכים שפשוטים מן הסוכה, וצריך לבדוק בכל מקרה לגופו].

ומה שיש להסתפק הוא רק בסוכה מבדים שקושרים אותם חיצונית למסגרת הברזל, ושם באמת אולי העדיפו הבונים לשים את הסכך תחילה, כגון שיהיה צל בשעת העשיה או כגון שמצאו כעת אנשים שיעזרו לשים את הסכך (ומ"מ גם בזה לעיתים המציאות מראה יותר שהקדימו את הדפנות, כגון שיש קשירה של הבדים גם לברזל למעלה, ואם הסכך נשען על הברזל הרי קשה הדבר, ותלוי בהגבהה של הלייסטים ששמו מחמת דין מעמיד). ואם היא סוכה מבדים יתכן גם שלא הכינו את הלבד בדופן לפני ששמו את הסכך, וראה על פרט זה בסוף המאמר.

ומ"מ לפ"ו הוא ספק ספיקא² לגבי הכשרות של הסוכה, כשאינו יודע איך עשאוה³.

ויל"ע האם בספק ספיקא יש חובה לברר לפני כן. ומצאנו לגבי רוב וחזקה שלכתחילה אם אפשר לברר צריך לברר, ראה פסחים ד, א לגבי חזקה "למאי נפק"מ, לישיליה⁴ ובר"ן שם לגבי רוב, ועיי"ש מה שציין בספר מראה מקומות "אהל תורה" (לגר" חיים אריה חדש שליט"א, ר"י אור אלחנן). ולגבי ספק ספיקא האם צריך לברר נחלקו הראשונים והאחרונים, ראה בש"ך יו"ד סי' קי כללי ספק ספיקא אות לה, שו"ת נו"ב יו"ד קמא סי' נו, שו"ת רעק"א סי' עז, וכן בחת"ס תחילת מסכת כתובות בהבנת מחלוקת רש"י ותוס' לגבי טעם תקנת המשנה שם בתולה נישאת ביום הרביעי, ואכמ"ל. ולא הוכרע דין זה.

ולכן נראה, שאע"פ שהנפגש בסוכה שלא ידוע אופן עשייתה ומחמיר לברר (או שמחמיר לאכול שם רק דברים אחרים ולא פת או מיני מזונות כביצה) ודאי ראוי וטוב ותבוא עליו ברכה⁵, וק"ו מעסקי העולם שהאדם בוחר לעצמו הדרך הבטוחה⁶, מ"מ מעיקר הדין לא ברור שחייבים בזה, ונראה שאפשר בנידון דידן שהוא חומרא מחודשת⁷ לסמוך על זה שהוא ספק ספיקא ולא חייבים לברור⁸.

כ). וברור שאפשר לצרף את שיטת הב"ח וגדולי הפוסקים לספק ספיקא בנידון דידן, צא נא וראה בשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קמו, בקיצור הלכות מועדים לגרש"ד זצ"ל סוכה פ"ט הערה ב, ועוד.

כא). ואע"פ שכתב הש"ך (כללי ספק ספיקא בסופו אות ל"ו): "דיני ספק ספיקא עמוקים ורחבים מני ים ויש בהם כללים וענינים הרבה ענינו של זה לא כענינו של זה, וגם בדבר קל ודק יש להפריש בין זה לזה, על כן אין לנו עכשיו לבדות שום ס"ס או ספק דרבנן להקל ללמוד דבר מדבר, אם לא אותן המפורשים כל אחד במקומן וכן אותן שנתבארו למעלה או הדומה להן ממש או שיש בלא זה צדדים להתיר, וגם זה אחר רוב העיון", מ"מ נראה שבנידון דידן מסתברים הדברים.

כב). ומבואר שם בגמ' שתלוי אם איתיה או ליתיה בעה"ב, ובריטב"א שם בשם הרי"ף גיאת שלוי אם איתיה קמן או ליתיה קמן, ובתוס' שם (ד"ה לאו משום) מבואר שהכל תלוי אם בעה"ב נמצא בעיר או לא נמצא בעיר, וצ"ע למעשה מה גדר הטירחת שמחוייבים בה כשיש חובה לברר אע"פ שיש חזקה או רוב או ספק ספיקא.

כג). ולעיתים אפשר בקלות לנענע את הסכך, וכגון בסוכה קטנה. והגרש"ד זצ"ל בקיצור הלכות מועדים, סוכה פ"ט הערה ב, נקט שבנידון דידן א"צ לנענע כל נטר לחוד, ודי בנענוע כל הסכך ביחד. [הערת חכ"א שליט"א: "ומ"מ יש לעשות זאת בחכמה, שלא יגרמו מחלוקות וכדו', כגון שבעלי הסוכה יראו שעושים זאת ועלולים להפגע, ובפרט באופן שהם כן הקפידו וכעת הם יראו שחושדים בהם שאינם יודעים וכדו', וכל ערום יעשה בדעת". וראה לקמן שציינתי זאת, אבל גם זה תלוי בשאלה ההלכתית, עד כמה יש "חובה לברר" בנידוננו, ואם יש חובה הרי אמרינן אין חכמה ואין תבונה וכו'].

כד). וראה בשו"ת אורח משפט חו"מ סוף סי' כא ושו"ת דעת כהן סי' קטז, בשם רבינו יונה, הר"ן וספר חרדים.

כה). שאע"פ שיש בה חזק מפני שכתבה רבינו הרמ"א, ובני ישראל יוצאים ביד רמ"א, מ"מ אי אפשר לכחש שרוב המפרשים והפוסקים הראשונים לא כתבוה כלל (אע"פ שהוא דבר מצוי ביותר, ושתיקה בזה אומרת דורשני). וזה עצמו לכאורה מביא לנקוט גם את דברי הרמ"א בקולותם וכשיטת הב"ח, תפשת מרובה לא תפשת. [וכאמור בהתחלת המאמר, נמצא בכמה מהראשונים שלהדיא לא ס"ל כלל חומרת ההגהות מיימוניות ואפילו לכתחילה!].

כו). גם הג"ר יהושע אייכנשטיין שליט"א, ר"י יד אהרן, פסק בזה לקולא משום ספק ספיקא (ע"פ בנו הרב משה מרדכי שליט"א).

ולעיתים זו טירחה לשאול, או בושה (לשואל או לנשאל), ולדברינו לא חייבים להחמיר בזה^(כ). ולגבי ברכת "לישב בסוכה" יל"ע האם יכול לברך במקרה כזה, או אולי עדיף עכ"פ להמנע מלברך לישב בסוכה, מחשש ברכה לבטלה לדעת הרמ"א והפוסקים שהבינו בדעתו שדפנות קודם הסכך הוא לעיכובא. ולדברינו, שהוא ספק ספיקא, באנו לנידון של ספק ספיקא האם מועיל לברכה, ראה במ"ב סי' תפט ס"ק לד ושעה"צ שם ס"ק מה לגבי ברכה על ספירת העומר בספק ספיקא (ובמקור הדברים בתרוה"ד סי' לז), והגרע"י זצ"ל האריך על מחלוקת האחרונים בזה בכמה מקומות מספריו, ואין בזה הכרעה ברורה, ואפשר לסמוך לקולא^(כז). וכל זה הצעת דברים לפי הנראה ומסתבר, ונתונים הדברים בידי רבנן ותלמידהון להכריע.

האם צריך תחילה דפנות כשרות

לגבי סוכה מבדים שדפנותיה זזות ברוח^(כח), וצריכים לסמוך לכשרותה על מוטות או חבלים ודין לבוד^(כט), יתכן שיש מקום להקל שלא לעשות לפני הסכך, ולומר שיש דין אהל ע"י המחיצות גם אם הן זזות ברוח ואינן כשרות הלכתית (וכמו שדי בדופן טפח, שאינה דופן כשרה), ומנין להוסיף גם דבר זה לחומרא.

וכמדומה שיש רבים מהיראים שמחמירים גם בזה, לעשות את הלבד לפני הסכך. וכנראה סברתם בזה היא שאם הבד זו ברוח אין על זה כלל שם "דופן" ו"מחיצה" גם כדי ליצור שם אהל^(ל), שזהו טעם הרמ"א, ואינו כמחיצה טפח, שרק חסר ב"שיעור". ובילקוט יוסף כתב שצריך תחילה "דפנות כשרות כהלכתן". וצ"ע לדינא, ולא ראיתי בספרים שדנים בזה^(לז).

(כז). חכ"א שליט"א ציין לדברי האחרונים (ראה שו"ת נו"ב קמא יו"ד סי' נ"ז, ובהפניות שם במהד' מכון ירושלים) שדנו אם יש חיוב לברר כשאפשר לברר רק אחד משני הספיקות אבל השני ישאר בספק, כבנידון דידן, שהספק ההלכתי הרי ישאר בספיקו ולא יהיה אפשר לברר אותו. והגאון הנתיבות בספרו חוות דעת, ביאורים סימן קפו אות ב, כתב: "וכל ספק ספיקא דאיכא לברורי שני הספיקות חייב לברורי".

(כח). ראה בשער המלך הלכות מקואות כלל ג' שהסכמת רוב הפוסקים הראשונים לקולא בנידון ספק ספיקא שאפשר לברר. וע"ע מה שציין בנידון ס"ס בברכות בפסקי תשובות סי' רט אות נ, והאריך בזה בספר בית מתתיהו לרב מתתיהו גבאי שליט"א ח"ב סי' יא.

(כט). ראה סוכה כד, ב "כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מצויה", ובאר שם רש"י שדפנותיה הולכות ובאות ברוח (וכמשמעות הגמ' שם: "והא קאזיל ואתי"). והחזו"א נקט שרק אם הן זזות שיעור ג' טפחים, ולשיטתו בהרבה מהסוכות אין מצב כזה, והלבד שעושים הוא לחומרא. [הערת חכ"א שליט"א: לכאורה י"ל דלפי מש"כ הרמ"א דסגי שיש טפח סמוך לסכך כדי שיהיה מותר לסכך, א"כ אולי גם כאן אם יש טפח שלא זו ברוח אפשר דסגי בזה. ולפי הסוברים שטפח זה יכול להיות גם על הארץ, א"כ גם בנדו"ד סגי שיהיה טפח סמוך לארץ שאינו זו ברוח. ולפי החזו"א שכל שלא זו ג' טפחים אינו נפסל, בודאי מסתבר שיש עכ"פ טפח שאינו זו בשיעור זה].

(ל). שו"ע סי' תרל סע' י.

(לא). ראה אוצמ"ה על סוכה שם טור תתיב - תתיג ובהערות שם.

(לב). בקובץ מקדמי ארץ ז' (ישיבת קדומים, תשע"ו) עמ' 102 הרב נעם וייץ שליט"א העיר על הלשון הנ"ל, שלא ידוע מקורו להחמיר כך להצריך דופן כשרה לפני הסכך. ומ"מ, כאמור כך נראה שמקובל בציבור היראים להחמיר תוספת זו, ומצד הסברא של חסרון גמור בשם "מחיצה" ו"אהל".